

משרד החינוך התרבות והספורט מינהל התרבות המחלקה לספריות סקירת הפעילות בתחום הספריות הציבוריות בשנת 2003

ויקטור בן-נעים

הדוח להלן סוקר את פעילותה של המחלקה לספריות בתחום הספריות הציבוריות בשנת 2003. ראשית, יש לציין כי על פי החלטת הממשלה, חזר מינהל התרבות, ובתוכו המחלקה לספריות לידי משרד החינוך התרבות והספורט במא 2003. המחלקה לספריות מקימה ספריות ציבוריות, מטפחת אותן ומפקחת על פעילותן. המחלקה מתקצבת ב-219 רשתות של ספריות, המאחדות 1,100 ספריות ציבוריות (מתוך 1,197 ספריות הפועלות בארץ). תקצוב המחלקה מממן חלק מהרכישות של הספריות הציבוריות, ובנוסף על כך, היא דואגת לקידום המקצועי של הספרנים, מכינה פרוגרמות למבני ספריות, מקדמת את המחשוב והתקשוב של הספריות ומתכננת פרויקטים חדשניים בספריות. על פי תוצאות סקר הנערך כל שנה ב-25 ספריות מדגמיות, שילמה המחלקה ל-573 סופרים הכותבים בעברית ובערבית לפי מספר ההשאלות של ספריהם בספריות הציבוריות.

המועצה לספריות ציבוריות

חברי המועצה לספריות ציבוריות המשיכו בפעילותם במסגרת הוועדות השונות, עד למינוי ההרכב החדש. בעת היעדרותה של ד"ר אורה נבנצאל מהארץ, ממשיכה ד"ר סנונית שהם לייעץ לשרת החינוך התרבות והספורט ולהנחות את עובדי המחלקה לספריות.

הקצבת המשדר

זאת השנה השלישית ברציפות שתקציב המחלקה לספריות נשאר ללא שינוי, למרות הקיצוצים במשק, והוא הסתכם בסוף שנת 2003 ב-19 מיליון ש"ח על פי החלוקה הזאת:

הוצאות הספריות הציבוריות שבפיקוח ובסיוע המשדר

מטרה	סכום
רכש שוטף של הספריות הציבוריות	12,833,000 ש"ח
הקמת ספריות ביישובים הבדואים בדרום	565,000 ש"ח
חיזוק הספריות במגזר הערבי, מעבר להקצבה השוטפת	1,200,000 ש"ח
המשך פרויקט האינטרנט בספריות	1,120,000 ש"ח
מלגות לספרנים הלומדים לקראת תואר ספרן מורשה ימי עיון, מערך המפקחים	160,000 ש"ח
תמיכה במרכז ההדרכה לספריות בישראל	219,000 ש"ח
61 פרויקטים של הספריות בתחומי המחשוב, תקשוב וריהוט, סבסוד קורסים, תמיכה בספרייה הווירטואלית בקיבוץ סאסא	663,000 ש"ח
תשלומים ל-573 סופרים	796,000 ש"ח
	1,500,000 ש"ח
	סה"כ 19,056,000 ש"ח

ויקטור בן-נעים: המחלקה לספריות, משרד החינוך התרבות והספורט, מינהל התרבות והספורט.

הספריות הציבוריות, 2003

בשנת 2002, הוציאו הספריות הציבוריות הנתמכות כ- 133 מיליון ש"ח. התמיכה הישירה של המשרד הסתכמה בכ-4 מיליון ש"ח (שהם כ-8 אחוז מהסכום הכולל). 7.7 מיליון ש"ח נוספים הושקעו בפרויקט האינטרנט והשתתפות המשרד הינה בשיעור של 14 אחוז.

התפלגות ההוצאות של הספריות הציבוריות:

המשכורות היוו 75 אחוז מכלל ההוצאות של הספריות.

רכש הספרים היווה 12 אחוז מכלל ההוצאות של הספריות.

אחזקה שוטפת והצטיידות היוו 13 אחוז מהוצאות הספריות, בסכום הזה לא נכללים 7,756,000 ש"ח שהוצאו לרכישת מחשבים ומדפסות לעמדות אינטרנט, ולחיבורם למאגרי מידע.

סרם סוכמו הנתונים הכספיים לשנת 2003, אבל על פי הערכתנו לא צפויים שינויים דרסטיים בעקבות הסיכום. באלפי ש"ח

שנה	מס' יח' מנהליות המדווחות	הוצאות לשכר		הוצאות לספרים		הוצאות אחרות		סה"כ הוצאות	הקצבת המשרד %
		%	הוצאות	%	הוצאות	%	הוצאות		
2002	209	75	99,032	12	16,030	13	17,876	132,938	19,000
2001	204	70	96,182	13	17,809	17	22,968	136,959	10,596
2000	201	67	80,424	16	18,867	17	20,687	119,978	13,419
1999	192	73	74,472	14	14,858	13	13,175	102,505	8,560,9
1998	186	71	69,672.1	16	15,964,7	13	12,440,7	98,077,5	8,738,7
1997	166	75	59,981	16	13,430	11	9,537	82,948	7,398,1
1996	174	70	50,791	19	13,466	11	7,793	72,050	8,151,4
1995	161	69	43,623.7	20	12,466,4	11	7,84,6	63,173,7	7,488,5
1994	168	66	41,914	21	13,503,9	13	8,022,7	63,440,6	6,531,4
1993	146	66	30,037.1	19	8,509,8	15	6,681,5	45,228,4	5,165,3
1990	169	70	21,978	20	6,285,5	10	3,076,9	31,340,4	3,777

הוצאות לרכישת ספרים

שנה	מס' יח' מנהליות המדווחות	סה"כ	מזה מהקצבת המשרד	%
2002	209	16,030	9,051	56
2001	204	17,809	8,841	50
2000	201	18,867	10,820	57
1999	192	14,858	8,560,90	68
1998	186	15,964,7	8,055,1	50
1997	166	13,430	6,374	47
1996	174	13,466	7,365	55
1995	161	12,466,4	6,680,1	53
1994	168	13,503,9	6,087,7	45
1993	146	8,509,8	4,649,4	55
1990	169	6,285,5	3,494	56

עיקור חוק הספריות הציבוריות - תשס"ג

ב-18 ביוני 2002 התקבל בכנסת תיקון חוק הספריות הציבוריות שקבע, בין היתר, שהחל משנת 2004 ישתתף אגף המדינה בעלות ההפעלה של הספריות הציבוריות בשיעור של 50 אחוז לפחות. לצערנו, במסגרת חוק התוכנית להבראת הכלכלה בישראל שהתקבל בכנסת במאי 2003, נקבע: "אוצר המדינה ישתתף בהחזקתה ובניהולה של ספרייה ציבורית בשיעור שלא יעלה על 50 אחוז מהעלות השנתית...". ובכך למעשה הושב המצב לקדמותו.

פעילויות נבחרות:

הספרייה הווירטואלית של קיבוץ סאסא

זו השנה השנייה שבה תומכת המחלקה במפעל חשוב זה. תפקידה של הספרייה הווירטואלית הוא לעזור לספרנים ולייעל את השירות של כל הספריות בתחום שירותי היעץ והכנת ביבליוגרפיות, תוך שיתוף פעולה הדדי. בכך, יש לקוות תעלה קרנם של הספרנים וישתפר תפקודם, מה שיוביל להגדלת מספר הפונים לספריות הציבוריות. נכון להיום, מנויות על המיזם 200 ספריות ציבוריות מכל רחבי הארץ, ומרביתן משתתפות בו באופן פעיל. במהלך שנת 2003 בהתקבלו בספרייה הווירטואלית 1000 בקשות לביבליוגרפיות (לעומת 251 בשנת 2002) וכן בוצעו כ-1000 שאלות במאגר הספרייה.

ספרייה מרכזית להשאלת ספרים בספרדית

העולים החדשים מארגנטינה מפוזרים בקבוצות קטנות ביישובים רבים בארץ. על מנת לאפשר לספריות הציבוריות לתת להם שירותי השאלה, קיבלה על עצמה הספרייה העירונית בחדרה לספק שירותי השאלת ספרים בספרדית לספרייה בארץ. הספרייה פועלת לפי מתכונת השירות להשאלת ספרים ברוסית של הספרייה העירונית בנתניה והשירות להשאלת ספרים בצרפתית של הספרייה העירונית בדימונה (אשר תחדש בקרוב את פעילותה).

הקמת ספריות ביישובים הבדואים בדרום

המחלקה הציבה לעצמה כמטרה לסייע לרשויות המקומיות להקים ספריות ציבוריות בכל היישובים הבדואים בדרום ולהפעילן. במסגרת תוכנית זאת ערכנו בשנים 2000-2002 סיורים בכל היישובים הבדואים בנגב. כמו כן, קיימנו ימי עיון מנהלי מחלקת החינוך במטרה להקים ספריות ציבוריות ומרכזי משאבים בבתי הספר. מדובר ביישובים הבאים: רהט, כסיפה, שגב שלום, חורה, לקייה, תל שבע וערערה וכן ביישובי הפזורה.

פיתוח שירותי האינטרנט בספריות הציבוריות

על פי יוזמת המועצה לספריות ציבוריות, שמה לה המחלקה למטרה לפתח שירות מידע ללא תשלום בספריות הציבוריות באמצעות הצבת תחנות אינטרנט בכל הספריות הציבוריות העירוניות, בספריות האזוריות ובספריות במגזר הערבי. בין יתר האמצעים הנוספים שנקטו כדי להפוך את הצעד הזה ליעיל ולמשמעותי אפשר לציין מתן הכשר מעמיקה לספרנים המשתתפים בפרויקט, רכישה מרוכזת של מאגרי מידע איכותיים וזמינים לספריות והקמת פורטל מרכזי לספריות הציבוריות. הפורטל יציע גישה למקורות מידע איכותיים ורלוונטיים לצרכים של המשתמש בספריות.

תהליך העבודה של פרויקט האינטרנט

לאחר קבלת האישור העקרוני לקידום התוכנית, נשלחו באוגוסט 2001 שאלונים לכל הספריות הציבוריות בישראל השאלונים נסבו על כל ההיבטים של הפעלת תחנות אינטרנט בספריות.

הספריות הציבוריות, 2003

בתקציב שיועד לפרויקט האינטרנט (3002-1002):

מטא	סכום
707 מחשבים ב-454 ספריות	3,884,000 ש"ח
456 מדפסות	2,458,000 ש"ח
בזק - מוצרים ושירותים	627,000 ₪
בזק - ספק האינטרנט	938,000 ₪
מיקרוסופט - רישיונות	217,000 ₪
רכישה מרוכזת של מאגרי מידע	820,000 ש"ח
השתלמויות לספרנים (על-ידי מרכז ההדרכה לספריות)	400,000 ש"ח
הקמת פורטל (על-ידי מרכז ההדרכה)	100,000 ש"ח
יישום חיצוני	109,000 ש"ח
סה"כ עלות	9,553,000 ש"ח

811 ספריות (כ- 68 אחוז) מתוך 1,197 ספריות ציבוריות קיימות ענו לשאלון. 206 ספריות (כ-25 אחוז) מתוך 811 הספריות שענו לשאלון היו מחוברות לאינטרנט. מרבית הספריות שלא ענו לשאלון הן ספריות כפריות. לאחר עיבוד הנתונים שהתקבלו, נבנתה תוכנית שמביאה בחשבון את צורכי הספריות מול האמצעים העומדים לרשות המערכת.

עקרונות חלוקת תחנות האינטרנט והרשתות

מימום של תחנות אינטרנט לסוגי הספריות השונים נקבע לפי הטבלה שלהלן:

בחלוקת התחנות נלקחו בחשבון המצאי בספרייה, דהיינו, נקבע מינימום מסויים למספר תחנות וכל ספרייה שחסרו לה לה מחשבים, נוספו למינימום שקבע. הליך זה תיקן את הפער הגדול בין ספריות באזורים מבוססים לבין ספריות באזור עוני.

מספר תחנות מינימלי	סוג הספרייה
3	ספרייה מרכזית עירונית
2	סניף עירוני
2	ספרייה ציבורית במועצה קטנה (פחות מ-5000 תושבים)
2	ספרייה ציבורית במגזר הערבי (מבנים קטנים)
3	ספרייה אזורית מרכזית
1	סניף כפרי
2	סניף כפרי המשרת מספר יישובים
2	ספרייה מרכזית במועצה אזורית קטנה (פחות מ-5000 תושבים)

רוב הספריות שמצוידות בתחנות אינטרנט, מקבלות תחנות נוספות לסניפיהן וחיבור למאגרי מידע.
השתלמויות לספרנים

מרכז ההדרכה לספריות בישראל ביצע השתלמויות לספרנים בשיתוף עם המחלקה. ההשתלמויות היו בהיקף של כ-40 שעות למתחילים ו-40 שעות למתקדמים. תוכנית הלימודים באינטרנט מכוונת במיוחד לספרנים, והיא מדגישה את ההיכרות עם מאגרי המידע ואת מיומנות החיפוש בהם. ההשתלמויות התקיימו בכל רחבי הארץ, כולל קורס מיוחד לספרנים מן המגזר הערבי (תוך שימת דגש על מקורות מידע בערבית). עד כה למדו בקורסים של מרכז ההדרכה כ-450 ספרנים (מתחילים ומתקדמים).

רכישה מרוכזת של מאגרי מידע

המחלקה רכשה גישה למאגרי מידע זמינים באינטרנט או בתקליטור בעברית ובלועזית. בעברית נרכשה גישה למאגרים הבאים: מפתח המאמרים של אוניברסיטת חיפה, תקדין, ארכיון עיתון "הארץ" ופס דין. המאגר הלועזי שנבחר הוא Expanded Academic, ספק של עיתונות אלקטרונית (כ-3,000 עיתונים).

הקמת פורטל לספריות

הפורטל הוא קטלוג של אתרי אינטרנט. המטרה היא להעניק לספריות מאגר של אתרים אשר נבדקו ונמצאו אמינים איכותיים, ומתאימים ללקוחות של הספריות הציבוריות. הפורטל יוקם על ידי מרכז ההדרכה לספריות, בשיתוף עם הספרנים העובדים בספריות הציבוריות.

ועדות מלוות לפרויקט האינטרנט

ועדת האתיקה של המועצה לספריות ציבוריות

הוועדה ניסחה את הכללים האתיים של העבודה באינטרנט בספריות הציבוריות. הוחלט שלא תוטל צנזורה על השימוש באינטרנט, אך התחנות יוצבו במקום פתוח וחשוף שיקשה על כניסה לאתרים לא ראויים. הוועדה גם ניסחה את הכללים המעשיים להפעלת תחנות אינטרנט בספריות.

ועדת האינטרנט

ועדה זו דנה בהיבטים שונים של הפרויקט. היא הציעה לשים את הדגש על רכישת גישה למאגרי מידע ופיתוח הפורטל סוכם עם חברי הוועדה שעיקר תפקידינו הוא ליצור אופי מיוחד לשירותי האינטרנט בספריות, ושאינו זה נוגע לתכנים הספרניים והמידעניים שניתן להפיק מהאינטרנט. בראש הוועדה עמד דוד סעד שסייע למחלקה בקידום הפרויקט.

ביצוע הפרויקט ובקרתו

צוות מצומצם יבקר בספריות ויוודא הפעלה נכונה של שירותי המידע. התוכנית אושרה בכל הוועדות במשרד ובוועדת ענ"א עליונה במשרד האוצר. חתמנו על הסכמים עם כל הספקים והמאסטר למחשבים ולמדפסות במרס 2003. עד סוף מאי 2004 כל המחשבים והמדפסות סופקו ורוב הספריות חוברו לאינטרנט.